

HÈRCULES BUSCANT LES HESPÈRIDES

HÉRCULES BUSCANDO
LAS HESPERIDES

HERCULES SEARCHING
FOR THE HESPERIDES

PALAU
GÜELL
ANTONI GAUDÍ

Organització
de les Nacions Unides
per a l'Educació,
la Ciència i la Cultura

Obras d'Antoni Gaudí
Inscrit a la Llista
del Patrimoni Mundial
el 1984

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

HÈRCULES BUSCANT LES HESPÈRIDES

HÈRCULES BUSCANDO
LAS HESPÈRIDES

HERCULES SEARCHING
FOR THE HESPERIDES

Primera edició: maig de 2015

© **de l'edició:** Diputació de Barcelona

© **dels textos:** Carlos Alejandro Lupercio i Mireia Mestre

Fotografies: Ramon Manent i Museu Nacional d'Art de Catalunya

Coordinació: direcció del Palau Güell

Producció: Gabinet de Premsa i Comunicació de la Diputació de Barcelona

Disseny: Txema Morales

Impressió: Arts Gràfiques GràfiKo

ISBN: 978-84-9803-721-0

Dipòsit legal: B 14088-2015

SUMARI

Presentació

Salvador Esteve i Figueras, president de la Diputació de Barcelona

p. 7

Presentació

Pepe Serra, director del Museu Nacional d'Art de Catalunya

p. 9

Estudi històric i artístic d'*Hèrcules buscant les Hespèrides* i del seu pintor Aleix Clapés

Carlos Alejandro Lupercio Cruz

p. 11

Estudi tècnic i procés de conservació i restauració

Mireia Mestre

p. 14

SUMARIO

Presentación

Salvador Esteve i Figueras, presidente de la Diputación de Barcelona

p. 25

Presentación

Pepe Serra, director del Museo Nacional d'Art de Catalunya

p. 27

Estudio histórico y artístico de *Hércules buscando las Hespérides* y de su pintor Aleix Clapés

Carlos Alejandro Lupercio Cruz

p. 28

Estudio técnico y proceso de conservación y restauración

Mireia Mestre

p. 31

CONTENTS

Presentation

Salvador Esteve i Figueras, president of the Barcelona Provincial Council

p. 35

Presentation

Pepe Serra, director of the Museu Nacional d'Art de Catalunya

p. 37

An historical and artistic study of *Hercules searching for the Hesperides* and its painter Aleix Clapés

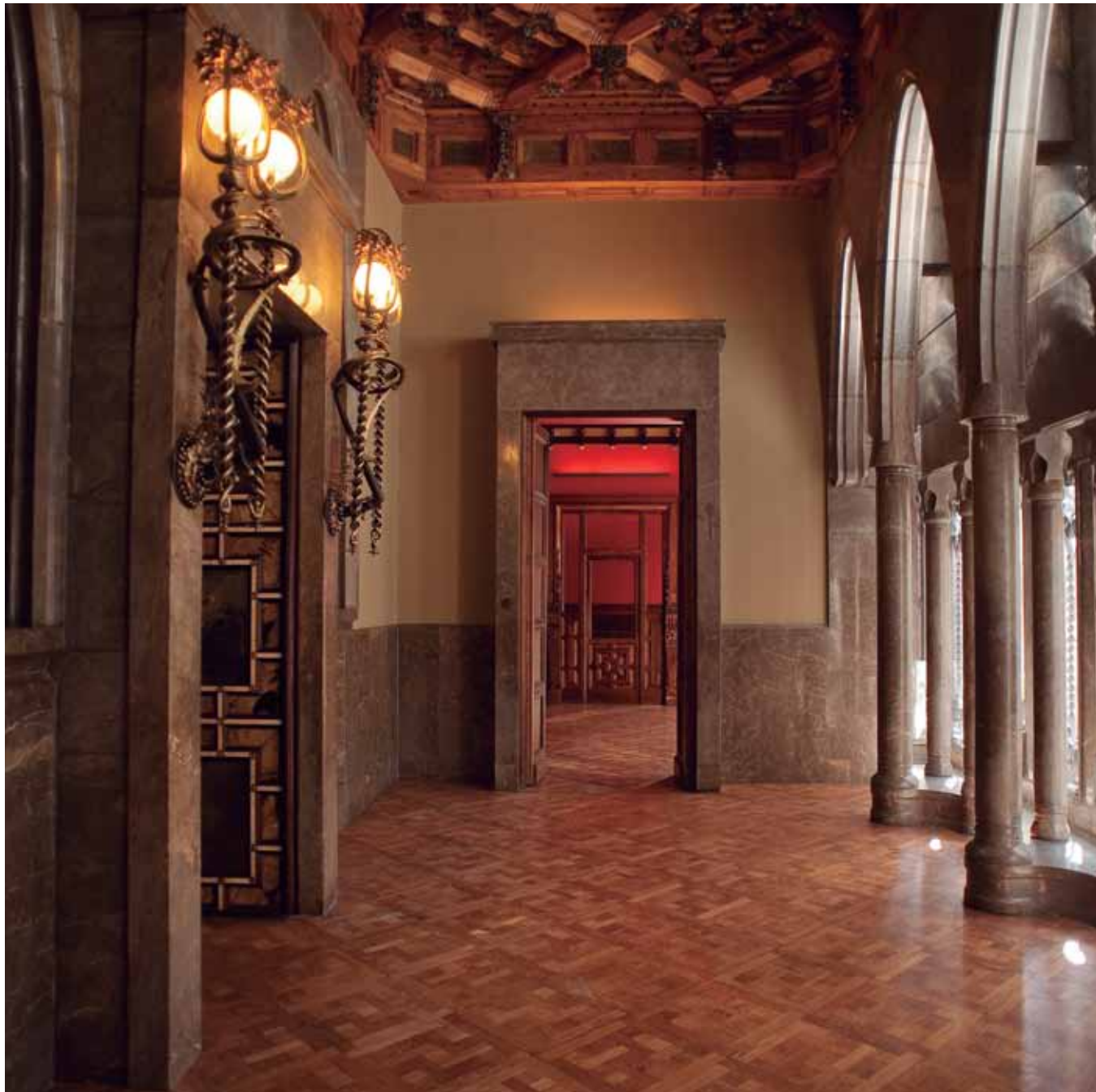
Carlos Alejandro Lupercio Cruz

p. 38

A technical study and the conservation and restoration process

Mireia Mestre

p. 41

SALVADOR ESTEVE I FIGUERAS PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Cent vint-i-cinc anys d'història lliguen el Palau Güell al batec ciutadà de Barcelona i a la projecció de la Catalunya contemporània. D'ençà de la singular decisió d'una de les famílies més poderoses de la Catalunya renaixentista, els Güell, d'instal·lar-se en un barri popular i vitalista de la ciutat i d'encomanar el disseny del seu habitatge a un arquitecte innovador com Antoni Gaudí, la trajectòria històrica del Palau ha transcorregut en paral·lel a les vicissituds, agitades i canviants, de la ciutat i del país.

La Diputació de Barcelona va assumir el 1945 la propietat de l'edifici i es va comprometre amb la família Güell a conservar-lo tot donant-li una funció d'espai públic. Des d'aleshores, es va avançar en l'objectiu que el Palau es mantingués sense canvis ni modificacions significatives respecte al projecte de Gaudí. Així, va ser inscrit com a patrimoni mundial per la Unesco el 1984 pel seu valor universal excepcional, fet que va reforçar el reconeixement del que és l'únic edifici de nova planta que l'arquitecte va acabar del tot. Després de l'última gran obra de restauració, enllestida el 2011, s'ofereix a tothom una imatge d'aquesta obra mestra de Gaudí molt propera al temps en què hi van viure els seus habitants originals.

És en aquest context que cal remarcar el retorn de la pintura *Hèrcules buscant les Hespèrides* a l'emplaçament primer que va tenir a la fi del segle XIX: l'avantsala de la planta noble. Fem així un altre pas endavant per ampliar la col·lecció del Palau Güell mitjançant la incorporació d'elements que formaven part de la decoració original de l'edifici.

Hèrcules buscant les Hespèrides presideix la sala de passos perduts de la planta noble del Palau Güell
Hércules buscando las Hespérides preside la sala de los Pasos Perdidos de la planta noble del Palau Güell
Hercules searching for the Hesperides dominates the hall of Lost Steps of the main floor of Palau Güell

La Diputació de Barcelona agraeix al Museu Nacional d'Art de Catalunya, i al seu director, Pepe Serra, la cessió d'aquesta important i valuosa peça, que va ser concebuda i dissenyada pel pintor Aleix Clapés, amb qui Gaudí va estar molt vinculat i a qui la família Güell va confiar la realització de la decoració pictòrica interior i dels murals exteriors del Palau.

La pintura retorna a la casa per a la qual va ser concebuda després d'haver estat restaurada per l'equip de professionals del Museu Nacional d'Art de Catalunya, i llueix ara en tota la seva magnificència, mostrant amb el seu admirable joc de clarobscur com Hèrcules avança amb pas decidit per un camí cobert per una penombra difusa, en una escena inspirada per un passatge de *L'Atlàntida* de Jacint Verdaguer, una altra figura clau del tombant de segle molt vinculada també als Güell.

La incorporació d'aquesta peça, precursora del simbolisme, també és una ocasió per reivindicar la figura d'Aleix Clapés (1846-1920), un pintor força reconegut en el seu moment, però que mereix recuperar el lloc destacat que li correspon en la història de la pintura i la cultura catalanes. La llibertat creativa de Clapés i el seu estil contrari a la tradició academicista s'adeien bé amb l'esperit innovador de Gaudí i del mateix Eusebi Güell. Es demostra un cop més, doncs, la singularitat del Palau Güell en aquesta confluència d'esperits inquiets, que va donar com a resultat un edifici que, des de la seva concepció general fins als menors detalls d'acabats, decoració i mobiliari, destaca com una creació única i d'un valor artístic universal. La reincorporació d'*Hèrcules buscant les Hespèrides* reforça, en definitiva, la condició del Palau Güell com a patrimoni col·lectiu, obert a tothom en unes condicions òptimes per donar a conèixer el seu valor i la seva bellesa.

PEPE SERRA DIRECTOR DEL MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA

Ha passat més d'un segle des que Aleix Clapés va assumir la decoració pictòrica del Palau Güell i des que va pintar tres versions, de diferents mides, però pràcticament idèntiques, d'*Hèrcules buscant les Hespèrides*, una de les escenes mitològiques que el poeta Jacint Verdaguer descrivia en els versos de *L'Atlàntida*. La més gran, el mural que decorava la paret mitgera del Palau Güell, es va anar degradant i no ha arribat fins a nosaltres. Les dues altres versions, en canvi, s'han conservat sortosament al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Un acord interinstitucional de col·laboració amb la Diputació de Barcelona ens ha permès de restaurar la pintura sobre tela de grans dimensions que era a la reserva del museu, perquè retorni a l'ambient arquitectònic per al qual va ser concebuda. La tercera versió és un quadre de petit format que probablement va servir de model per a les altres dues composicions i per a la formalització de l'encàrrec d'Eusebi Güell. Aquesta pintura s'exposa al museu juntament amb altres obres de Clapés, a les sales de la nova presentació de l'art modern, en l'àmbit de la pintura simbolista. És, sens dubte, una reivindicació d'un dels artistes que havia quedat durant anys relegat a l'oblit. Un pintor inquiet i agosarat, poc convencional i sense seguidors, que una bona part del públic encara desconeix.

D'acord amb l'estratègia del Museu Nacional de cedir en dipòsit obres de les col·leccions i la voluntat de reivindicar el fons patrimonial, el Palau Güell, que s'ha convertit en un dels punts ineludibles dels qui volen conèixer el fenomen modernista a Catalunya, és un espai idoni per implementar aquesta política. Cedim, doncs, la pintura de Clapés restaurada, amb el convenciment que el millor marc per exhibir-la és el de l'edifici d'Antoni Gaudí, d'on procedeix. És un excel·lent retorn per a un equipament com el Museu, que ha estat preservant l'obra durant més de vuitanta anys i que busca la millor manera de difondre-la. Hem trobat en els responsables del Palau Güell la complicitat i l'entusiasme necessaris per facilitar tant la intervenció de conservació i restauració de la pintura com la seva instal·lació al vestíbul de la planta noble. L'experiència positiva d'aquest projecte ens esperona evidentment a seguir col·laborant en el futur.

ESTUDI HISTÒRIC I ARTÍSTIC D'HÈRCULES BUSCANT LES HESPÈRIDES I DEL SEU PINTOR ALEIX CLAPÉS

El gener del 1891, la revista *La Il·lustración Hispano-americana* publicava una sèrie de gravats amb imatges del Palau Güell, firmats per Passos; algun, datat del 1890. Al gravat d'aquesta sèrie corresponent al vestíbul del Palau, és possible veure un fragment del gran mural *Hèrcules buscant les Hespèrides*, del pintor Aleix Clapés, inspirat en un passatge de *L'Atlàntida* de Jacint Verdaguer.

La publicació esmentada consolida la hipòtesi que aquesta tela va ser feta cap al 1890, i que va precedir una rèplica del mateix mural fet al fresc en una de les façanes laterals del Palau Güell. Aquest segon mural va ser conclòs el 1892 i així consta en diverses publicacions barcelonines que comenten l'esdeveniment. Desafortunadament la versió al fresc d'*Hèrcules buscant les Hespèrides*—molt comentada pels seus contemporanis en la premsa—, va anar diluint-se materialment de forma gradual, fins a desaparèixer per complet.

Com ja s'ha dit, *Hèrcules buscant les Hespèrides* estava inspirat en el poema *L'Atlàntida*, de Jacint Verdaguer, específicament en el passatge que narren els versos 85-89 del cant cinquè, titulat «La catarata»:

«Lo grec tot ho rebutja i empeny a cada banda,
morts i vius, moltonades, i llenya a corumulls,
d'un reinós pi a la teia gegant que el vent abranda,
a la gentil Hesperis cercant, de negres ulls».

Al mural, la figura d'Hèrcules no mira l'observador, enfoca la vista cap a la teia que porta a la mà dreta aixecada. L'heroi «avança» cap a l'espectador. Un efecte aconseguit amb el moviment que les cames suggereixen: la dreta davant de l'esquerra, l'escorç de la qual l'artista va exagerar, per imprimir dinamisme a la imatge. El clarobscur és primordial en aquesta obra de Clapés. La llum sorgida de la torxa és l'única font lluminosa en l'àmbit del mural. El foc que emergeix de la teia forma una diagonal que creua d'esquerra a dreta la part superior de l'espai pictòric. La flama crepita sobre el cos d'Hèrcules dramàticament. La resta de l'espai està sumit en les ombres. Malgrat la predominant obscuritat, és possible veure que l'heroi està avançant per un camí. La penombra nebulosa que predomina en l'escena suggereix molt indefinidament formacions vegetals, o també un espai cavernós, un tema recurrent en la cultura popular vuitcentista.

Oli sobre tela. Aleix Clapés. 4,20 x 3,45 m. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Donació de Maria Lluïsa Güell, 1928. Ca. 1890
Óleo sobre tela. Aleix Clapés. 4,20 x 3,45 m. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Donación de Maria Lluïsa Güell, 1928. Ca. 1890
Oil on canvas. Aleix Clapés. 4.20 x 3.45 m. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Donation by Maria Lluïsa Güell, 1928. Ca. 1890